

Доверието в българската журналистика и идеите за нов медиен закон

Гл. ас. д-р Тодор Г. Панайотов

Пролетна научна конференция
„Доверието при журналистиката и при ПР-а“
21 и 22 май 2015 г., Нов български университет

След падането на комунистическия режим през 1989 г., в България бе демонтирана предишната система на държавен социализъм и планова икономика. Те бяха заменени с представителна многопартийна демокрация и пазарно стопанство. Тези кардинални промени в развитието на българското общество и държава, рефлектираха в развитието на журналистическата професия и медиите в страната. Започна стихийно формиране на новия медиен пазар, а журналистиката бе една от първите професии, която заработи в условията на пазарна икономика.

С приетата през 1991 г. Конституция на България (вж. Държавен вестник, бр.56, 1991 г.) с членове 39, 40, 41 изрично се гарантират свободата на мнение, свободата на медиите и свободата да се търси, получава и разпространява информация. Въпреки тези конституционни текстове свободата на словото на няколко пъти беше сериозно застрашена от страна на управляващите среди. През 90-те години на миналия век народни представители от различни парламенти декларираха, че задължително трябва да бъде приет Закон за печата. Безспорно те искаха чрез този нормативен акт да се ограничи печатното слово в България. Това не се случи благодарение на дружния отпор от страна на издатели и журналисти, на културните среди и неправителствения сектор в страната.

През 1996 г., специално заради медиите, Конституционният съд направи тълкуване на конституционните разпоредби. В Решение № 7 (вж. Държавен вестник, бр. 55, 1996 г.) на този съд се изтъква: „... по отношение на печата е

налице едно свободно предприемачество, което е вън от контрола на държавата в рамките на традиционното разбиране за защитния спрямо държавата характер на правото, за разлика от него, свободата на ефирните електронни медии съдържа и обективни юридически аспекти, които обуславят активната намеса на държавата чрез законодателни средства“. От това решение следва, че за печатните медии няма да има специален закон и се предвижда саморегулация, а за електронните медии ще се въведе регулация.

В условията на остро политическо противопоставяне между основните политически сили в страната, през юли 1996 г., Народното събрание прие Закон за радиото и телевизията. Веднага опозицията, в лицето на СДС, сезира Конституционния съд, който обяви през ноември 1996 г. за противоконституционни някои разпоредби на този закон. Затова през 1998 г. новото правителство на Обединените демократични сили (в тях водещо място имаше СДС) прие изцяло нов Закон за радиото и телевизията, а старият бе отменен. В следващите години и този нов закон бе многократно променян. Чрез него за електронните медии в България бяха въведени редица изисквания за спазване на лицензионни, рекламни и административни норми.

През 2004 г. в присъствието на държавници и политици водещи издатели и журналисти от печатните медии тържествено обявиха, че приемат Етичен кодекс на българските медии. Така в България бе избран пътят на саморегулация на печата и бе премахната заплахата държавата да регулира пресата в страната. Друг е въпросът доколко се спазва Кодексът от печатните медии, след като няма задължителен характер и доколко е ефективна работата на Националния съвет за журналистическа етика. Фактът, че част от печатните медии и досега не са приели Етичния кодекс по различни причини е показателен. Още при дебатите по формулирането и приемането му, Кодексът беше разглеждан от част от вестникарите като пиар акция.

След 2009 г. икономическата криза доведе до спад на рекламите, срив на тиражите и до закриването на редица издания в страната. Водещи медии смениха собствениците си, а големите чужди медийни групировки WAZ и News Corporation напуснаха България. Новото самостоятелно правителство на ГЕРБ назначи работна група от медийни експерти, която започна подготовката на нов медиен закон. Той обаче така и не бе изготвен до падането на кабинета Борисов в началото на 2013 г. Останаха единствено многобройните интервюта за различни медии на председателя на работната група и председател на СЕМ Георги Лозанов. Въпреки че бяха предприети някои стъпки за подготовката на нов медиен закон, такъв не бе приет и при управлението на правителството на БСП и ДПС с министър-председател Пламен Орешарски.

В края на 2014 г. отново Бойко Борисов стана премиер, но този път на коалиционно правителство. И отново председателят на СЕМ Георги Лозанов публично заяви, че е необходим нов медиен закон. Това той направи чрез серия от интервюта в различни медии (БНР на 28 октомври 2014 г.; Нюз 7 на 13 ноември 2014 г.; вестник „24 часа“ от 25 април 2015 г.). В края на 2014 г. и началото на 2015 г. за нов закон за медиите публично се обявиха и водещи политици. Сред тях бяха премиерът Бойко Борисов, заместник-председателят на парламентарната група на ГЕРБ Красимир Велчев и председателят на парламентарната Комисия по култура и медии Полина Карастоянова.

Междувременно през последните години, в условията на икономическа и политическа криза в страната, рязко се влоши медийната среда и пострада авторитета на журналистическата професия в България. Това бе специално изтъкнато в документа „Принципи и цели на журналистическата професия в България“. Той бе изготвен и приет от Управителния съвет на Съюза на българските журналисти (СБЖ) и бе единодушно подкрепен от делегатите на Общото събрание на Съюза през март 2015 г.

В този документ се констатира следното: „В българските медии тече уродлив процес на монополизация и концентрация в частни ръце, пред която редуващите се правителства си затварят очите. Налице е крещяща нужда от прозрачност и осветляване на медийната собственост, на разпространителската мрежа, за да стане ясно кой на кого и с какви пари служи. В тази насока обаче не се предприемат никакви стъпки, защото сегашното положение очевидно е изгодно на политическия елит и яростно се защитава от явни и скрити лобисти.

Това прави изключително трудно да се упражнява журналистическата професия. Не се спазват елементарните правила на журналистическата етика и независимост, погазени са социалните и трудовите права на журналистите. Битката за място на пазара и за пазарен дял размива границата между информация и реклама, между обективна, независима и поръчкова журналистика. Това принизява авторитета на журналистиката и не позволява на журналистите да изпълняват мисията си – да служат на обществения интерес.

И една от важните причини за това е, че българската държава тотално абдикира от катастрофалните проблеми на българските журналисти и на нашите медии, които загубиха способността да изпълняват функцията си на социален коректив, присъща на едно стабилно демократично общество.

СБЖ смята, че с оглед на неблагоприятната икономическа, политическа и социална обстановка и атмосфера у нас най-доброто разрешение на тези въпроси е приемането от Народното събрание на Закон за професионалната журналистика и защитата на журналистическия труд. На този етап само държавата може да гарантира икономическите и политическите интереси и права на журналистите“. (<http://www.sbj-bg.eu/index.php?t=26509>)

На 22 април 2015 г. новият председател на СБЖ Снежана Тодорова, в интервю озаглавено „Ще браним правата на журналистите“, разяснява целите на този основополагащ документ и подчертава, че СБЖ ще настоява за подписването на колективни трудови договори в медийния бранш. В това интервю тя декларира още, че организацията „ще предложи на вниманието на журналистическата

колегия и медийната общност примерни схеми и ска̀ли за заплащане на журналистическия труд по категории, длъжности и трудов стаж, както и варианти с оглед на спецификата на труда в печатните и електронните медии, включително и интернет“. (<http://www.sbj-bg.eu/index.php?t=26860>)

В заключение ще изтъкна, че най-важният капитал за съществуването и развитието на медиите е доверието на аудиторията. След 1989 г. кризите в българското общество и държава пряко рефлектират в доверието към родната журналистика и водят до понижаване на авторитета на журналистическата професия в България. Забелязва се, че след всяка голяма криза в страната се засилва желанието на политиците за създаване на нови медийни закони и налагане на ограничения за медиите. Срещу този политически натиск противодействието на журналистите е различно през годините след 1989 г. Днес отговорът на журналистическата гилдия е искането за нов Закон за професионалната журналистика и защитата на журналистическия труд и настояването за сключването на колективни трудови договори.